

Oslo, 22. august 2023

Høring om forslag til regler om avverging av skade og bruk av fysisk inngripen i ny opplæringslov og privatskoleloven

Fagforbundet støtter ikke de foreslåtte reglene om bruk av fysisk inngripen i ny opplæringslov og privatskoleloven. Vi mener forslagene ikke innebærer en reell endring av dagens rettstilstand, og vi ser derfor ikke noen hensikt i å gjenta en nødrett-formulering i opplæringsloven. Fagforbundet mener det er mer hensiktsmessig at man jobber bedre med bekjentgjøring og praktiseringen av regelverket vi allerede har. Her er det et stort behov for veiledning fra myndighetene, og en tydeliggjøring av ansvarsforhold. Vi ber departementet invitere partene til dialog om hvordan dette kan gjøres.

Det viktigste tiltaket for å forebygge situasjoner der fysisk inngripen er nødvendig er å skape gode skolemiljø hvor alle elever opplever mestring og tilhørighet. Det er dette våre medlemmer går på jobb for hver dag. Dette er like viktig for de ansatte. Vi må skape gode arbeidsmiljø preget av trygghet, samhold og trivsel. Her er det arbeidsgiver som har ansvaret for at det jobbes systematisk med dette. Det er viktig at vi bruker hele laget, og at alle ansattes kompetanse verdsettes og brukes.

Alle ansatte har rett på et helsefremmende arbeidsmiljø. Å bli utsatt for vold og trusler står i motsetning til dette og er et alvorlig arbeidsmiljøproblem. Mange av våre medlemmer opplever vold og trusler i sin arbeidshverdag. I Fagforbundets medlemsundersøkelse fra 2023 ser vi for første gang at det er høyere forekomst av vold og trusler mot ansatte i oppvekstsektoren enn i helse. Samtidig er skolene underlagt opplæringsloven som ikke sier noe om hvordan slike situasjoner skal håndteres, og det hersker stor usikkerhet i sektoren rundt hva som er lov, ikke lov, og hva som er forventet av den enkelte. De siste tretti årene har ulike offentlige utredninger anbefalt at det lages egne regler for dette. Allikevel er det ingen regjering som har lagt noe konkret på bordet før nå. Fagforbundet er glade for at regjeringen har tatt tak i problemstillingen ved å foreslå konkrete regelendringer for å tydeliggjøre hva ansatte kan og ikke kan gjøre i slike situasjoner. Samtidig, så mener vi at forslagene som foreligger ikke er tilstrekkelig gjennomarbeidet. Vi støtter derfor ikke regjeringens forslag til regler om avverging av skade og fysisk inngripen i ny opplæringslov og privatskoleloven.

Siden opplæringsloven per i dag ikke inneholder bestemmelser om håndtering av potensielt farlige situasjoner, så er det straffelovens bestemmelser om nødrett og nødverge som gjelder i skolen. Slik forslaget til ny §13-4 er formulert, så leser vi den slik at man tar en nødverge/nødrett inn i opplæringsloven. Den foreslåtte muligheten for fysisk inngripen går ikke lenger enn den gjør i straffeloven, og det er snakk om skadeavverging. Man har heller ingen plikt til å gripe inn, og skal ikke sette seg selv i fare. I så måte er det ingen endring fra dagens rettssituasjon i hva ansatte i skolen har lov og ikke lov til å gjøre.

Vi mener derfor regelendringen ikke tilfører noe nytt, og den vil derfor heller ikke virke oppklarende i forhold til dagens situasjon.

Departementet hevder at man ved å ta bestemmelsen inn i opplæringsloven bidrar til at det blir tydeligere og mer tilgjengelig for de det gjelder. Fagforbundet forstår regjeringens intensjon, men er ikke enige i at det er en automatikk i dette. Vi erfarer at det er svært varierende hvilken informasjon ansatte får om disse problemstillingene. Der noen får beskjed om at man ikke kan "ta i" elevene, får andre opplæring i konkrete skadeavvergingsteknikker. Her er variasjonen altfor stor. Det er nettopp når lovverk skal omsettes til praksis at utfordringene oppstår. I så måte er det ikke en innføring av en allerede eksisterende adgang til bruk av nødverge i opplæringsloven vi trenger, men heller tydelig informasjon fra myndighetene rundt hvordan nødverge og nødretten i straffeloven skal forstås og praktiseres i skolen.

Det er per i dag for liten bevissthet rundt dette blant skoleeiere, skoleledere og ansatte. Vi får tilbakemeldinger fra våre medlemmer og tillitsvalgte om at det er stor usikkerhet rundt hva som er lov og ikke lov i forhold til fysisk håndtering av elever. Dette har også blitt mer aktuelt etter innføringen av kapittel 9A og elevenes rett til vern mot krenkelser. Det er for mange ansatte uklart når det er greit å gripe inn, og når slik inngripen kan falle inn under krenkelses-begrepet og dermed utløse en 9A-sak. Selv om Fagforbundet ikke støtter de foreslåtte regelendringene, så ber vi departementet om å gå videre med planene om utvikling av veiledningsmateriell om praktiseringen av nødrett/nødverge i skolen. Det er viktig at veilederen konkretiserer situasjoner, vurderinger, begrep og metoder.

Det er viktig å understreke at det er svært kompliserte avveininger man ber de ansatte om å gjøre. Dette ofte også i situasjoner der tiden er knapp og man må handle raskt. Departementet skriver om de ulike hensynene i høringsnotatet, og skriver samtidig at det vil være et stort innslag av skjønnsmessige vurderinger som må foretas ute i praksis. Det er her vi etterlyser mer veiledning og retningslinjer for hvordan dette skjønnnet skal utøves. Det er krevende for den enkelte å skulle gjøre avveiningene mellom oppdrager- og omsorgsansvaret, kapittel 9A og elevens vern mot krenkelser, og straffelovens nødverge/nødrett. Må man la en situasjon eskalere til en nødsituasjon før man griper inn? I høringsnotatet skriver departementet at man kan gripe inn tidligere om man har grunn til å tro at situasjonen vil eskalere til et nivå der nødverge er nødvendig. Selv om dette er en nyttig presisering, så er ikke dette nødvendigvis en vurdering som er lett å foreta i praksis.

Det viktig å huske på at dette ikke er en del av utdanningen til de aller fleste av yrkesgruppene som jobber i skolen. Det er derfor avgjørende at alle ansatte inkluderes i arbeidet med forebygging, håndtering og oppfølging. Alle må få god og tydelig informasjon om hva som er lov og ikke lov, hva som forventes av dem når en situasjon oppstår, ansvars- og rollefordeling, hvordan de skal dokumentere hendelser i etterkant og melde avvik. Slik opplæring burde også inkludere etisk refleksjon, og metoder for de-

eskalering gjennom kommunikasjon og skånsom håndtering. Vi etterlyser i tillegg spesielt at det tydeliggjøres at ansvaret skal ligge til skoleeier og/eller skoleleder. Den ansatte må få tilstrekkelig opplæring og støtte fra sin leder, og kunne stole på at hvis hen handler i tråd med opplæringen som er gitt, så har man ledelsen med seg. Her trenger skoleeier og skoleleder tydelige retningslinjer og de ansatte god opplæring og støtte.

Kommentarer til forholdet mellom opplæringsloven og helse- og omsorgstjenesteloven

Alle barn har rett til grunn- og videregående opplæring. Dette betyr at skolen skal ta imot hele bredden av barnepopulasjonen med alle de ulike forutsetningene barna har. Mange av våre medlemmer jobber med barn som trenger ekstra oppfølging i tilrettelagte avdelinger eller spesialskoler. Flere av disse barna bor hele eller deler av tiden på institusjon hvor de har vedtak om bruk av tvang etter kapittel 9 i helse- og omsorgstjenesteloven. Dette er gjennomarbeidede vedtak med tilhørende rettssikkerhetsmekanismer som sørger for at barna/foreldre/verge har klageadgang og det føres tilsyn. Opplæringsloven har på sin side ingen regler som ivaretar dette.

Utdanningsdirektoratet har uttalt at den enkelte skoleleder kan godkjenne at vedtakene som er fattet etter helse- og omsorgstjenesteloven også skal gjelde i skoletiden. Vi opplever at dette er svært lite kjent ute i sektoren, og at enda færre tar i bruk denne muligheten. Departementet har ikke villet utrede dette nærmere, og høringsnotatet sier ingenting om at tilsvarende veiledningsmaterieell skal utvikles i forhold til dette. Fagforbundet mener dette er en mulighet som burde gjøres bedre kjent for skoleeier og skoleledere. Dette fordi det tydeliggjør hva som er lovlig praksis, men også fordi det kan bidra til at barna det gjelder møter et helhetlig og sammenhengende tilbud. Dette er en sårbar gruppe som har behov for trygghet og forutsigbarhet, det er også denne gruppen som utsettes for mest bruk av tvang. De er derfor i behov av den beskyttelsen et skikkelig vedtak og medfølgende rettssikkerhetsmekanismer innebærer. Vi mener derfor at departementet og direktoratet må ta et ansvar for å formidle ut til sektoren at dette er en mulighet man kan benytte seg av for de barna det gjelder. Dette vil bidra til økt trygghet for barna, foreldre, skoleleder og ansatte.

Ansattes rettsikkerhet og rettigheter må tas med i vurderingen når nye regler utformes

Som arbeidstakerorganisasjon er vi særlig opptatt av de ansattes rettsikkerhet. Tilbakemeldingene vi får etter innføringen av kapittel 9A er at mange av våre medlemmer føler at deres rettigheter har blitt svekket i det elevenes rettigheter ble styrket. Det er særlig innholdet i begrepet "krenkelse" som har skapt mye diskusjon og til tider forvirring ute i sektoren. Mange opplever at det er uklart hva som forventes av dem, og hvordan de skal kunne forsvare seg om de skulle bli beskyldt for å krenke en elev. Særlig når det er en elevs subjektive opplevelse som legges til grunn. I den forbindelse har vi etterspurt departementets vurdering av hvordan man skal vekte ansattes rettigheter etter arbeidsmiljøloven opp mot elevenes rettigheter etter opplæringsloven. Vi mener dette er en aktuell problemstilling også her, og at høringsnotatet om forslag til regler for fysisk

inngripen burde inneholdt en drøftelse av hvilke konsekvenser forslaget kan ha for ansattes rettigheter og rettsikkerhet. Vi har fått innspill fra medlemmer og tillitsvalgte som frykter at de kan bli pålagt å gripe inn i situasjoner som kan være potensielt farlige. Selv om dette ikke er i tråd med den foreslåtte bestemmelsen, så er det viktig for oss å vise at bestemmelser fort kan feiltolkes i praksis dersom man ikke er tydelig fra myndighetenes side.

Konklusjon

Fagforbundet støtter ikke de foreslåtte regelendringene da vi mener de ikke er en reell endring fra dagens rettstilstand. Vi mener man heller bør jobbe bedre med bekjentgjøring og praktisering av regelverket slik det er i dag. Ønsker departementet allikevel å regulere dette nærmere, så mener vi at det er behov for en større utredning som ser spesifikt på behovet for regulering og den eventuelle innretningen denne burde ha. Forslaget som foreligger er slik vi ser det ikke tilstrekkelig gjennomarbeidet gitt alvorlighetsgraden av temaet som behandles. Skal slike regler innføres må vi være sikre på at både elever og ansattes menneskerettigheter og rettsikkerhet ivaretas. Da trenger vi et grundigere kunnskapsgrunnlag enn det høringsnotatet presenterer.